

VISIE OP PROBLEEMGEDRAG

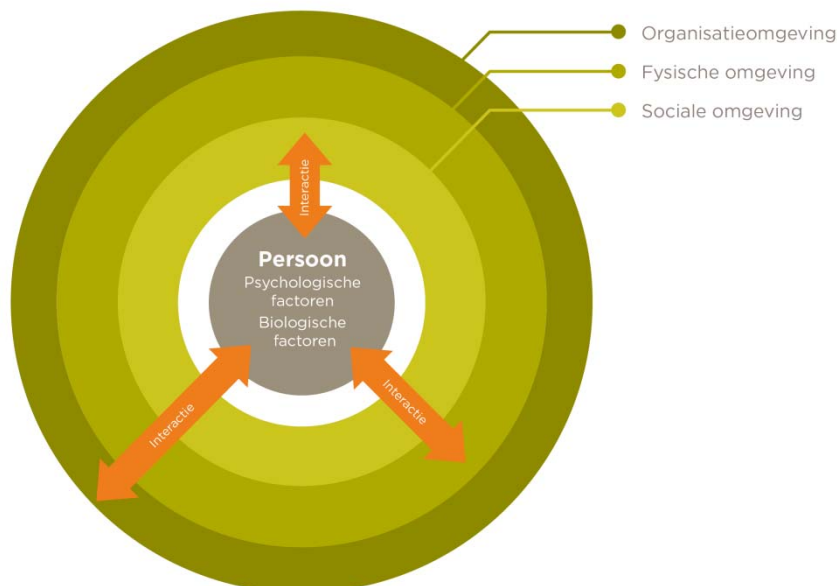
INLEIDING

Bij het Centrum voor Consultatie en Expertise (CCE) kunnen zorgprofessionals en anderen terecht voor expertise over ernstig en aanhoudend probleemgedrag. Het gaat om probleemgedrag bij personen¹ met blijvende stoornissen en beperkingen. Denk aan mensen met verstandelijke beperkingen, autisme, chronische schizofrenie, dementie of niet-aangeboren hersenletsel.

Het CCE ziet probleemgedrag als gedrag dat ontstaat doordat er iets niet goed gaat tussen de persoon (met zijn specifieke kwetsbaarheden) en zijn omgeving. Er is sprake van een negatieve interactie. Het CCE ziet probleemgedrag niet als iets wat bij bepaalde aandoeningen hoort. Hieronder leggen we uit hoe we naar probleemgedrag kijken in consultaties.

HET CCE EN PROBLEEMGEDRAG

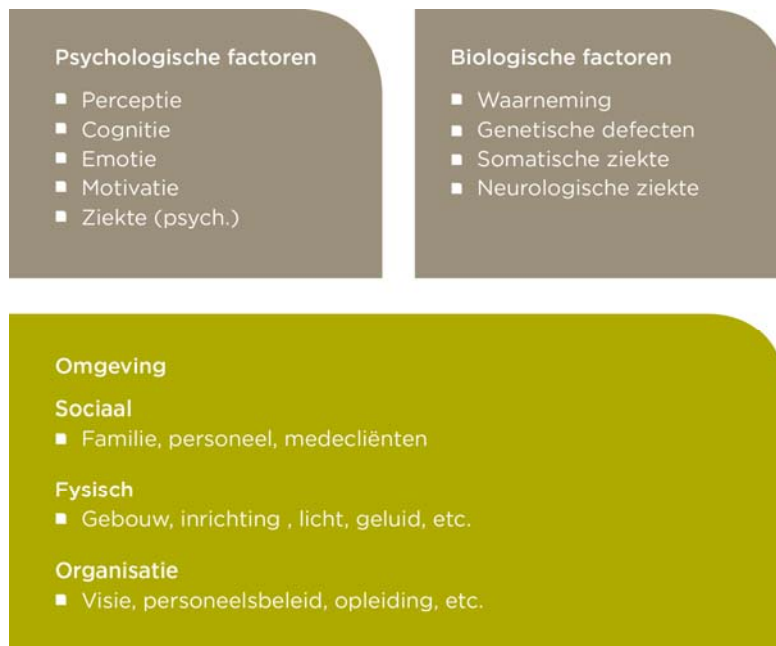
Bij probleemgedrag denken we bijvoorbeeld aan fysieke of verbale agressie, zelfverwondend gedrag, destructief gedrag, seksueel grensoverschrijdend gedrag, weglopen, voortdurend schreeuwen of roepen. Daarnaast noemen we probleemgedrag ook meer naar binnen gericht gedrag, zoals teruggetrokken, dwangmatig of angstig gedrag. Het is gedrag dat de omgeving en/of de persoon zelf als negatief of ongewenst ervaart. Het vermindert de kwaliteit van leven van de persoon en/of dat van anderen.

In de visie van het CCE staat probleemgedrag nooit op zichzelf; het vindt *altijd* plaats in een bepaalde context. In die context is sprake van mensen (sociale omgeving) en omstandigheden (de omgeving waarin de persoon woont of werkt). Het probleemgedrag is het resultaat van een negatieve wisselwerking tussen de persoon met zijn specifieke beperkingen en zijn context.

¹ Met 'persoon' verwijzen wij naar de cliënt, patiënt, bewoner, leerling, etc.

Het CCE kiest voor de term 'probleemgedrag'. Anderen gebruiken ook 'moeilijk verstaanbaar gedrag', 'onbegrepen gedrag' of 'ontwrichtend gedrag'. Het CCE is zich bewust van de nadelen van de term probleemgedrag (want wiens probleem is het probleemgedrag bijvoorbeeld?). Bij 'probleemgedrag' weten de meeste mensen wel direct waar het om gaat.

ONDERZOEK EN INTERVENTIES BIJ PROBLEEMGEDRAG

In consultaties zoekt het CCE samen met betrokkenen (professionals, verwanten, cliënt zelf) naar mogelijkheden om het probleemgedrag te verminderen. Het eerste doel is: goed begrijpen wat de oorzaak ervan is. Hoe is het gedrag ontstaan, wat lokt het uit en wat houdt het in stand? In welke omstandigheden gaat het goed en komt het probleemgedrag niet voor?

Het is belangrijk om daarover met alle betrokkenen een gedeeld beeld te krijgen en daarna samen te kijken naar veranderkrachten bij de persoon en zijn omgeving. Op basis daarvan wordt in samenspraak met betrokkenen een plan gemaakt en uitgevoerd om het probleemgedrag te laten afnemen.

Het is soms niet makkelijk om meteen een duidelijk en gedeeld beeld te krijgen van de oorzaak van het probleemgedrag, van de factoren die een rol spelen en van de mogelijkheden om verandering op gang te brengen. We proberen dan op systematische wijze te achterhalen welke factoren belangrijk zijn door een interventie uit te proberen.

BREED KIJKEN

Zoals gezegd is probleemgedrag in de visie van het CCE het resultaat van negatieve interactie tussen de persoon met zijn specifieke kwetsbaarheden en de context waarin hij zich bevindt. Daarom kijken we in de zoektocht naar de oorzaken van probleemgedrag zowel naar de persoon zelf als naar de context (en de interactie daartussen). Met andere woorden: het CCE wil '**breed kijken**'. Oorzaken en oplossingen voor probleemgedrag zijn zowel in de context als in de persoon te vinden, en ook in de interactie.

Een oorzaak van probleemgedrag is bijvoorbeeld overvraging. Het komt veel voor dat een persoon wordt aangesproken op een te hoog niveau als niet duidelijk is wat hij (aan)kan. De persoon begrijpt dan niet wat van hem wordt verwacht en kan worden terechtgewezen over iets wat hij niet opzettelijk en doelbewust heeft gedaan of nagelaten. Dit roept spanning op en wanneer die spanning te hoog oploopt, kan dat leiden tot een agressieve uitbarsting. Hier spelen dus cliëntfactoren een rol (namelijk achterblijvende of sterk afgenomen mogelijkheden op een bepaald gebied), maar ook factoren in de omgeving: mensen stellen te moeilijke vragen of te hoge eisen aan de persoon. Het is de *combinatie* die uiteindelijk leidt tot het probleemgedrag.

MEERVOUDIG KIJKEN

Het CCE kijkt niet alleen breed, maar ook '**meervoudig**' naar de persoon, zijn context en de interactie daartussen. Het gaat niet alleen om feiten, maar ook om hoe betrokkenen zaken beleven en welke betekenis zij aan feiten en gebeurtenissen geven. Verder kunnen belangen van invloed zijn of verschillende normen en waarden.

Feiten	Het CCE kijkt bij onderzoek naar de factoren die een rol spelen bij probleemgedrag, naar feiten als: welke diagnoses zijn er in het verleden gesteld en wanneer, hoe vaak komt het probleemgedrag voor, in welke situaties en hoe lang al, welke medicatie wordt gebruikt, is er sprake van een zintuigelijke beperking?
Belevingen	Het CCE onderzoekt hoe betrokkenen het probleemgedrag beleven. Heeft iedereen er op dezelfde manier en in dezelfde mate last van? Is er sprake van boosheid, frustratie, irritatie of angst; zowel bij de persoon zelf als bij mensen in de omgeving? Dat kan van invloed zijn op de probleemsituatie. Iemand die angstig is, reageert anders dan iemand die kalm is. Het kan zijn dat de angst van de een, een ongewenste reactie bij de ander oproept.
Betekenenissen	Het CCE onderzoekt welke betekenis mensen geven aan het probleemgedrag. Stel bijvoorbeeld dat iemand met autisme voortdurend dezelfde vragen herhaalt, bij alle begeleiders die hij tegenkomt en hen er op aanspreekt als ze verschillend antwoorden. Wanneer een begeleider dat gedrag interpreteert als 'Hij is ons aan het manipuleren', dan zal hij heel anders reageren dan wanneer hij het gedrag de betekenis geeft: 'Hij probeert houvast te creëren'.
Belangen	Mensen kunnen een verschillend belang hebben bij (oplossingen voor) de probleemsituatie. Die kunnen te maken hebben met materiële zaken (de kosten van extra scholing bijvoorbeeld) of immateriële zaken (aandacht, waardering).

Waarden en normen

Gedrag of interventies kunnen voor de een acceptabel zijn, maar voor de ander niet. In welke mate is alcohol- of drugsgebruik bijvoorbeeld acceptabel en wanneer mag of moet je ingrijpen?

SPECIFIEK KIJKEN

Iedere probleemsituatie is uniek. Er is sprake van verschillende feiten in iedere situatie, maar ook de *niet-feitelijke* factoren zijn iedere keer anders. Denk aan meningen, belevingen, betekenissen, belangen en waarden van betrokkenen. Daarom is er geen standaardaanpak als oplossing voor probleemgedrag. Zeker bij ernstig en aanhoudend probleemgedrag is het noodzakelijk om de unieke aspecten van iedere situatie mee te nemen, zowel in het onderzoek als in de interventies. Wij noemen dit 'specifiek kijken' naar de situatie: daarmee beschrijf je hoe in deze unieke situatie bij deze unieke persoon het probleem is ontstaan en/of hoe het in stand wordt gehouden. Want pas als je weet welke unieke factoren een rol spelen, weet je waar interventies op gericht moeten zijn.

WERKWIJZE BIJ HET BENADEREN VAN PROBLEEMGEDRAG

We stelden al dat er geen standaardaanpak is om een situatie met ernstig en aanhoudend probleemgedrag te benaderen. Er zijn zeker methodieken die een belangrijke rol kunnen spelen bij het verminderen van probleemgedrag, maar geen enkele methodiek is geschikt in elke situatie.

Wel zijn er uitgangspunten te noemen die **altijd** van belang zijn bij het onderzoeken en doen verminderen van ernstig en aanhoudend probleemgedrag. We noemen er hier drie.

**Multidisciplinair/
interdisciplinair**

Het CCE vindt 'breed en meervoudig kijken' noodzakelijk. Daarom bepleiten we het dat er vanuit verschillende disciplines wordt gekeken naar de persoon en zijn context en dat bij onderzoek en interventies verschillende deskundigen worden ingezet (vanuit het CCE of via de betrokken instelling). Artsen, paramedici, orthopedagogen of psychologen, ouders en ervaringsdeskundigen, maar ook bijvoorbeeld organisatiedeskundigen kunnen betrokken zijn.

De inzet van meerdere disciplines gaat in de ogen van het CCE verder dan het 'naast elkaar' onderzoek doen en gegevens en adviezen aanleveren. Het gaat om meer dan een optelsom van al die 'losse' gegevens: het uiteindelijke doel is te komen tot een integraal beeld: een samenhangende beschrijving en verklaring van (de oorzaken van) het probleemgedrag, op basis waarvan oplossingen kunnen worden bedacht. Daarvoor moeten betrokkenen nauw samenwerken. Het CCE hecht sterk aan interdisciplinaire samenwerking.

**Systematisch en
transparant**

Een tweede uitgangspunt is dat er geordend en systematisch wordt gewerkt. Het CCE vindt het belangrijk om transparant en duidelijk te zijn over de gehanteerde benadering. Daarnaast wil het CCE verantwoording kunnen afleggen over zijn werkwijze en verspreiding van kennis uit casuïstiek mogelijk maken.

**In samenwerking
met betrokkenen**

Een derde uitgangspunt is dat het CCE altijd samen met de betrokkenen op zoek gaat naar verklaringen en oplossingen. Het is belangrijk dat iedereen hierin een aandeel heeft. Dat vergroot de kans dat men zelf verder kan, ook als het CCE niet meer betrokken is.